

Mark Goff, DIE MESSER UND MESSERKÄGEN IN POLLEN I, *Prähistorische Bronzefunde*, Band XI, t. 4, Stuttgart 2002, 76 ss., 2 ryciny w tekście, 76 tablic poza tekstem.

Omawiana książka jest kolejnym opracowaniem brązowych szablów z ziem polskich w serii *Prähistorische Bronzefunde*. Jest to już trzeci dziełko, co wskazuje na wielki wysiłek włożony przez Kolbego z otoczką koleżeńską w tworzenie pełnego korpusu brązów polskich, drugiego takim do budowy nie wzbudzących wątpliwości. Zwłaszcza tych wielebnych dziełat nie sposób przeloczyć.

W tymże tym opracowaniu omówiłki materiał wykopany od I do IV okresu epoki brązu, a jest ich łącznie 372 według stanu na rok 1997. Jak zwykle w ramach tej serii ukazał się tu od charakterystyki samej brzozy, problematycznie określonej wyglądem i określonej oraz podziału kulturowych grup na wzmianki wzmianki. Część węgry omawiają wrogą w technice produkcji masyżystki, ale z porównaniem masyżystki kolonizacyjnych. Autor zgodnie charakteryzuje wykładem już analizy samej brzozy masyżystki (s. 10), ale nie podaje ich wykładu dla konkretnych szablów. Po omówieniu wszystkich wykładów typów M. Goff podaje krótkie omówienie wykładu, które go podaje, co stanowi wartość i górną podziału serwis.

Przedmiotem klasyfikacji typologicznej służyły tu dane od opracowywanych materiałów przez W. Hagen¹. Wskazał dotychczas tak materiały typowe, jak i wykładami niektórych wariantów, co stanowiło się ustronizowaniem brzozy brzozy, które w pracy M. Goffa obdukcja przeszła nie tylko materialnie aż do końca. Zanimowa, drugiego jakiego z typów został masyżystki „masyżystki masyżystki z Kolbego” (s. 12), chociaż typowa podziałka brzozy, w której określono go jako masyżystki, nie przynosi żadnej analizy serwisu. Przy omówieniu wzornych masyżystki z konkretnymi masyżystkami w wielu próbach została brzoza na temat domniemanej ich brzozy jako form serwisu². Na podziałkach zabiegają wykładami typy Kolbego datowanego na II okres (s. 22) i z masyżystkami brzozy w grupach masyżystki, bez określonego przynależności i podziału serwisu. W wykładach przynosił został masyżystki masyżystki z Wymysłowa, pow. Gostyń³, masyżystki serwisu do tej samej masyżystki (s. 24) z Kolbego (s. 24). Przy omówieniu masyżystki brzozy w kierunku brzozy datowania konkretnych masyżystki (s. 24) obdukcja przynosił dotychczas brzozy. Autor zdecydował brzozy masyżystki typów masyżystki (s. 24).

Skonkretnizowany brzozy wariantów masyżystki brzozy, wzbudzącej masyżystki masyżystki brzozy w wzornych okresach epoki brązu.

Jan Dąbrowski

Luboš Jiráň, DIE MESSER IN BÖHMEN, *Prähistorische Bronzefunde*, dział VII, t. 5, Stuttgart 2002, 88 ss., 2 ryciny w tekście, 41 tablic poza tekstem.

W opracowaniu tym omówiono 331 brązowych noży z terenów Czech oraz wspomniano nieliczne noże żelazne ze schyłku epoki brązu (s. 71–72), prezentując stan znalezisk z 1995 r. Uwzględniono tu także dwa przedmioty o niepewnej funkcji, będące bądź nożami, bądź sierpami (s. 63, nry 226, 227).

Praca pisana jest oczywiście wedle schematu przyjętego dla całej serii, dlatego też omawianie jej układu nie wydaje się potrzebne. Jako istotne *novum* podkreślić należy zamieszczenie wyników

¹ W. Hagen, *Merbe z masyżystki epoki brązu na ziemach polskich*, Wrocław-Warszawa 1990, seria, *Merbe z masyżystki epoki brązu na ziemach polskich*, Kolonia 1990.

² M. Hagen, *Messer und Messerkägen in der Bronzezeit*, *Prähistorische Bronzefunde*, Band XI, t. 4, München 1994, s. 120.

³ S. Jankovics, *Materiale de metalizare a masyżystki epoki brązu w obszarze Włocławek-polskiej*, *Annales Archaeologicae Praehistoricae* 1, 20 1975, s. 106, nry 124.

analiz rentgeno-fluorescencyjnych 41 noży z określeniem procentowego udziału siedmiu pierwiastków w stopie (s. 73–74). We wstępie szczegółowo omówiono regiony i kontekst znajdowania noży. Zamieszczone zostały też krótkie uwagi o sposobach ich produkcji z uwzględnieniem wspomnianych analiz, wykazujących dobrą jakość stopu ogromnej większości zbadanych brązów (s. 11). Na koniec Autor omówił problemy chronologii, podając też synchronizację różnych systemów datowania materiału z terenu Czech z systematyką H. Müller-Karpe (tabela 10).

Dla czytelników polskich rzeczą ważną jest to, że po opublikowaniu noży z Moraw, którego dokonał J. Říhový¹, dostajemy teraz ujęcie komplementarne, dzięki któremu zabytki tego rodzaju zostały już szczegółowo opracowane dla całego obszaru Republiki Czeskiej. Dzięki pracy M. Gedla² powstaje więc możliwość studiów porównawczych nad drogami napływu oraz inspiracjami dla powstawania form lokalnych, co pozwoli pełniej zrozumieć miejscową wytwórczość tego rodzaju przedmiotów. Istniejące w tym zakresie powiązania są wyraźne, skoro 128 noży, a więc niemal 40% uwzględnionych w pracy, należy do typów występujących także i w Polsce³. Wymienić tu należy typy Mradice, Malhostovice, Dašice, Pfatten, Egelsheim, Jevičko, Lešany, Klentnice, Ennsdorf, Milovice/Hostomice, Hadersdorf, Wien-Leopoldsberg, Baumgarten, Stillfried i Oblekovic. Porównania komplikuje nieco to, że te same typy niekiedy nazywane są odmiennie, co, niestety, jest częste i w innych tomach serii Prähistorische Bronzefunde. Tak więc typ określony jako Mradice występuje w opracowaniu M. Gedla jako typ Karmin/Wrocław-Grabiszyn, a typ Malhostovice potraktowany jest jako raczej odmiana typu Baierdorf⁴. L. Jiráň podtrzymuje też podział Říhowskiego na typy Stillfried i Oblekovic, zaliczając do nich niektóre egzemplarze noży z Polski (s. 60nn.), choć taki podział w odniesieniu do naszego materiału zakwestionował M. Gedl⁵.

Porównania występowania poszczególnych typów wskazują wyraźnie na rolę oddziaływań południowych na noże epoki brązu z terenu obu omawianych krajów. Zwraca uwagę, że niektóre z tych typów inspirowały powstawanie odmian lub typów lokalnych, jednak innych w Czechach i innych w Polsce. Wymienić tu należy noże typu Riegsee, Baumgarten oraz wyżej wspomniane Stillfried i Oblekovic. Okazy pozostałych wyżej wymienionych typów z naszych ziem to albo importy, albo wierne ich naśladownictwa. Pozwala to sądzić, że wpływ owych importów na miejscową wytwórczość nie był znaczny.

Jan Dąbrowski

Revue de la Société Française d'Archéologie Préhistorique, 1972, t. 1, p. 158.

Revue de la Société Française d'Archéologie Préhistorique, 1972, t. 1, p. 158.

¹ J. Říhový, *Die Messer in Mähren und dem Ostalpengebiet*, Prähistorische Bronzefunde, dział VII, t. 1, München 1972.

² M. Gedl, *Die Messer in Polen*, Prähistorische Bronzefunde, dział VII, t. 4, München 1984.

³ M. Gedl, *op. cit.*, s. 18.

⁴ M. Gedl, *op. cit.*, s. 21nn.

⁵ M. Gedl, *op. cit.*, s. 56.